

צירוף קטן לעשרה לצורך אמירת קדיש

צירוף קטן לעשרה לצורך אמירת קדיש

א. צירוף קטן למנין

כאשר אין עשרה מתפללים בבית הכנסת, חלקו הפוסקים, האם ניתן לצרף קטן לתשעה מתפללים גדולים.

בשו"ע (או"ח סימן נה סע' ד) כתב: "יש מתירין לומר דבר שבקדושה בתשעה וצירוף קטן שהוא יותר מבן שש ויודע למי מתפללים, ולא נראים דבריהם לגדולי הפוסקים. והוא הדין דעבד ואשה אין מצטרפים". והרמ"א הוסיף: "מיהו יש נוהגין להקל בשעת הדחק". והביא המשנה ברורה (ס"ק כד) בשם המגן אברהם: "ובזמנינו נוהגים לצרף קטן על ידי חומש שבידו, ומיהו דווקא לשמוע ברכו וקדיש שהוא חיוב, אבל קדיש שאחר עלינו לא יאמרו".

ולכאורה צריך ביאור, מדוע חילק המג"א בין הקדישים שבתוך התפילה, שניתן לצרף קטן לצורך אמירתם, ובין הקדיש שאחר עלינו, שלא ניתן לצרף קטן.

ב. טעם השם ואמירת קדיש יתום

ונראה ביאור הדברים בהקדם בירור טעם המנהג לומר כמה פעמים קדיש בכל תפילה.

בשו"ת מהרי"ל (החדשות, סימן כח) נתבקש לתת "טעם למה נקרא **קדיש יתום**, ולמה **הקטנים** אומרים זה הקדיש, הואיל והוא דבר שבקדושה" [שהרי שנינו במסכת מגילה (כד, א) "קטן אינו פורס על שמע" - מפני "שהוא בא להוציא רבים ידי חובתו, וכיון שאינו מחויב בדבר, אינו מוציא אחרים ידי חובתם", רש"י שם].

והשיב המהרי"ל: "הקדיש הזה ניתקן אחר פסוקי דא"ר אלעזר א"ר חנינא ואחר שיר המעלות וכן אחר הדרשות. והיתומים שאומרים אותו לפי שאין יכולים לומר ברכו אלא אם כן נעשו גדול, דכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם, וכולהו **קדישי דעלמא תקנתא דרבנן** ניהו, אבל **קדיש זה לאו דבר שבחובה** הוא, הלכך יכולים קטנים לאומרו. ובעובדא דרבי עקיבא הזכר גם כן יהא שמיה רבא. ומהאי טעמא נמי נ"ל דאפילו הגדולים קפדי טפי אקדיש דיתום [יותר] משאר קדישים וברכו, משום **דקדיש זה הוי תוספת ולא חובה**, וסברי דעבדי טפי קורת רוח להוריהם מבאחרים. ואין דעתי מסכמת עמהם בזה, דאדרבה גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. ומהר"ז רונקיל ז"ל אמר לנערים יתומים קטנים להרבות בהפטרות כדי לומר ברכו. ומה **שנוהגין ביש מקומות לומר תדיר קדיש יתום**, מעת **שנתרבה שעת הזעם בעולם לא היו מסתפקים בשבתות וימים טובים** [כפי שמובא במסכת סופרים שהיה המנהג לומר קדיש יתום בשבת לאחר מוסף]. והגדולים גם כן אין כולם רגילים לעבור לפני התיבה, וגם ראיתי שמוחים בהם [שלא] להתפלל כדי שלא יתפללו שאינו ראויים לכך".

למדנו מדבריו שיש הבדל מהותי בין **הקדישים הנאמרים בתוך התפילה על ידי הש"ץ**, שהם **חובה**, ולכן קטנים אינם יכולים לאומרם כדין כל 'דבר שבחובה'. לבין **הקדישים הנאמרים לאחר התפילה, שאינם דבר שבחובה**, ולכן הם נאמרים גם על ידי קטנים.

וכנראה מתוך הבדל זה, בתקופות הקשות שעברו על כלל ישראל "שנתרבה שעת זעם בעולם", רבבות יהודים נהרגו על קידוש השם ונתרבו היתומים רחמנא ליצלן, נוצר **המנהג** לומר קדישים נוספים [מלבד הקדישים שהם **חובה** בתפילה] כדי שיתומים רבים ככל האפשר יוכלו לומר קדיש. והיא הנותנת, מאחר והנהיגו לומר עוד קדישים, ואותם קדישים אינם 'דבר שבחובה', גם הקטנים רשאים לאומרם. וזהו איפוא הטעם שנקרא קדיש זה '**קדיש יתום**'. ככל הנראה, לאחר אותם ימי עברה וזעם נהגו להוסיף עוד קדישים, ולומר קדיש **כל יום**, ולא רק בשבתות וימים טובים.

צירוף קטן לעשרה לצורך אמירת קדיש

ג. קדיש שלאחר התפילה

ומעתה יש לומר, שהמג"א נקט להלכה שגם לאחר שתיקנו לומר את הקדישים שלאחר התפילה, מכל מקום **הקדישים אינם חלק מהתפילה** אלא תוספת **ומנהג בעלמא**, ולכן אין זה נקרא 'שעת הדחק' לומר את הקדישים הללו, ולכן אין היתר לצרף קטן למנין כדי לאפשר את אמירתם. מה שאין כן קדיש וברכו, שהם **חלק בלתי נפרד מהתפילה**, כאשר לא יהיה ניתן לאומרם בציבור כי אין מנין עשרה, הרי זה 'שעת הדחק' המאפשרת צירוף קטן לתשעה מתפללים. [אמנם בקובץ וילקט יוסף (שנת י"ח, תרע"ו, קונטרס ט-י) כתב הרב אליעזר חיים דייטש [אב"ד באניהאד] כי גם לדעת המג"א, במקרה של יתום קטן שאם לא נצרפו לעשרה לא יוכל לומר קדיש, הרי זה שעת הדחק עבורו, ולכן אפשר לצרפו למנין: "לענין קדיש גם כן יש לומר, דהיכא שאם לא יצרפו קטן לא יוכל לעשות שום דבר לתועלת נשמת אבותיו, גם כן מקרי שעת הדחק. וכוונת המג"א מה שכתב דאחר עלינו לא יאמר קדיש בצירוף קטן, היינו היכא דליכא יתום דגם כן אומרים קדיש אחר עלינו כמבואר ברמ"א, כהאי גוונא פסק המג"א דאחר עלינו, כיוון שאינו נחוץ כל כך לא יאמרו קדיש בצירוף קטן"].